

Ismertetések – Rezensionen – Reviews
Katsauksia – Рецензии

M. В. Мосин–А. С. Егорова:
Эрзянь–немецень валкс. Ersä–deutsches Wörterbuch
Саранск, Красный Октябрь, 2002. 298 с.

A mordvinföldi szótárkészítés második aranykorát éli. A „hőskor” a múlt század negyvenes éveire tehető, akkoriban négy (orosz–erza/moksa, ill. erza/moksa–orosz) szótár jelent meg. Hosszú csend után a kilencvenes évek elejétől egymás után jelennek meg a különféle szótárak¹ (ezek ismertetését és bírálatát lásd: Maticsák Sándor: *Új mordvin szótárak*. In: FUD 6 (1999): 172–179; *Suomalais–ersäläinen sanakirja. Finneń–eržañ valks*. In: FUD 7 (2000): 147–150; *Linguistic Terms in Erzya-Mordvin Dictionaries*. In: Zur Frage der Terminologiebildung in den uralischen Sprachen. Specimina Sibirica XVIII (2001): 51–58. Szombathely; valamint Zaicz Gábor ismertetése az erza-mordvin–magyar szótárról: NyK 97: 335–344).

2002-ben újabb három opusszal gazdagodott a mordvinisztika: az erza–német szótár mellett két helyesírási szótár is napvilágot látott: a *Vejse, baška, t’ešks vel’d’e* [Egybe, külön, kötőjellel] című kötet az erza; a *Marsa, baška, ki’kša vel’d’a* [Egybe, külön, kötőjellel] című pedig a moksa ortográfia alapjaiba vezeti be az olvasót. Az alábbiakban ezek közül a 16 ezer címszavas

¹ Szerebrennyikov–Buzakova–Moszin: *Eržañ–ružoń valks. Erzjansko–russkij slovař*. Moszkva 1993; Scsemerova: *Eržañ–ružoń valks. Russko–eržanskij slovař*. Szaranszk 1993; Scsankina: *Mokšəń–ružəń valks. Russko–mokšanskij slovař*. Szaranszk 1993; Niemi–Moszin: *Ersäläis–suomalainen sanakirja. Eržañ–finneń valks*. Turku 1995; Szerebrennyikov–Feoktyisztov–Poljakov: *Mokšəń–ružəń valks. Mokšansko–russkij slovař*. Moszkva 1998; Herrala–Feoktyisztov: *Mokšalais–suomalainen sanakirja. Mokšəń–finneń valks*. Turku, 1998; Mészáros–Sirmankina: *Erza-mordvin–magyar szótár*. Szeged 1999; Alhoniemi–Agafonova–Moszin: *Suomalais–ersäläinen sanakirja. Finneń–eržañ valks*. Turku 1999, Szaranszk 2000. – Paasonen: *Mordwinisches Wörterbuch I–IV*. Helsinki 1990–96; Cigankin–Moszin: *Etimologijań valks*. Szaranszk 1998; Sirmankina: *Frazeologijań valks*. Szaranszk 1998.

erza–német szótárt mutatom be. Az elemzés során ugyanazokat a szempontokat követem, mint a korábbi szótárkritikáim során.

A kis finnugor népek szótárszerkesztői számára az egyik legnagyobb nehézséget az orosz eredetű szavak megrostálása jelenti. Több olyan szótár van, amelyik rengeteg (részben elmordvinosított) orosz címszót felvesz, s úgy tűnik, ez alól az erza–német szótár sem kivétel. Ha megnézzük az első oldal anyagát, a következő címszavakkal találkozunk: *a, abažur, abzac, abońement, abońent, abrikos, absolʹutnoj, abstragirovams, abstraktnoj, abstrakcija, absurd, absurdoń, abungavtoms, abungadoma, abungadoms, abungadića, abhazava, abhazec, abhazoń, ava, avavt, avavtomo*. Ebből mordvin eredetű az *abungadoms* 'meglepődik' és az *ava* 'anya' szócsaládja...

Korábbi recenzióimban megvizsgáltam néhány szókezdő (a mordvinban viszonylag idegen) mássalhangzó (kerekített) százalékos arányát. Ezt most kiegészítem a Moszin–Jegorova szótár adataival:

	NM	MJ	SzBM	MS	HF
b-	4,4	5,0	3,6	2,6	2,1
d-	3,9	3,5	2,4	1,1	0,9
g-	2,9	3,1	2,0	1,1	1,4
c-	1,2	1,0	1,9	2,6	1,4
z-	1,9	2,2	1,3	0,9	0,7
f-	1,7	1,0	1,4	0,3	0,5
ž-	0,7	0,8	0,6	0,1	0,5
h-	0,9	0,6	0,5	0,01	0,2

NM = Niemi–Mosin: *Ersäläis–suomalainen sanakirja* (1995); MJ = Moszin–Jegorova: *Erzań–ńemećeń valks* (2002); SzBM = Szerebrennyikov–Buzakova–Moszin: *Erzań–ruzoń valks*. (1993); MS = Mészáros–Sirmankina: *Erza-mordvin–magyar szótár* (1999); HF = Herrala–Feoktistov: *Mokšalais–suomalainen sanakirja* (1998).

Az orosz eredetű szókincstől leginkább mentesnek a Herrala–Feoktistov és a Mészáros–Sirmankina szótár látszik. Mihail Moszin és szerkesztőtársai teljesen más válogatási elvet képviselnek, törekvésük, hogy a nem mordvin anyanyelvűeknek az erza szövegek olvasása közben ne kelljen orosz szótárt is használni. Ez az elv az erza–finn és az erza–német szótár esetében többé-kevésbé elfogadható (bár sokan nem értenek egyet Moszinékkal), ám az erza–orosz szótár esetében nem. Ugyanakkor – ismételve az 1999-es recenzióban írottakat – továbbra sem tartom szükségesnek az *avianošec, blagoustrojennoj, fabkom, formulirovka, granatometčik, hlopčatobumažnoj* stb. „mordvin” szavak felvételét, sem pedig az orosz katonai terminológia (még mindig!) előtérbe helyezését: *vojenkom* 'Kriegskommissar', *vojenkomat* 'Kriegs-

kommissariat’, *vojenruk* ’Militärleiter’. Enyhén szólva idejétmúlnak tűnik a szocializmus terminológiájának felvétele, a szótárban – hasonlóan a turkui kiadványhoz – helyet kap az *antagońizma*, *impeřializma*, *impeřialist*, *krasno-armejec*, *krasnoarmejskoj*, *krasnoarmennoj*, *krasnoflotec*, *opportuńizma*, *opportuńist*, *pol’itbjuro*, *pol’itgramota*, *pol’itotd’el*, *soćializma*, *soćialist*. De az 1995-ös szótárhoz képest legalább kimaradt a *dořevolucionnoj* és a *pol’itkatoržanin*...

A szótárban a különféle szakterületek szakszókincse is helyet kap, az anatómiától a fotográfia és konyhaművészet szókincsén át egészen a vallási-mitológiai kifejezésekig. A szerzők néhol jelölik az adott szó nyelvjárási, beszélt nyelvi, irodalmi vagy éppenséggel elavult jellegét. Az igei címszavak után általában feltüntetik az ige alanyi vagy tárgyas mivoltát, s jelölik a határozószókat, prepozíciókat és névmásokat is. Szintagmák, kifejezések, frazeologizmusok viszonylag ritkán bukkannak fel a szótárban.

A kétnyelvű szótári részt a német rövidítések jegyzéke (271–276) követi. Talán egyúttal hasonlólt lehetett volna mordvinul is közreadni. Nagyon hasznosnak tűnik a rövid német nyelvtani összefoglaló (277–292): a nyelvtanulót a világosan szerkesztett táblázatok könnyen eligazíthatják a német alapgrammatika kérdéseiben. Ugyanezt a célt szolgálja a több mint 150 német igeet tartalmazó ragozási táblázat is. Nagyon jó lett volna ugyanakkor, ha a szótárszerkesztők az erza-mordvin nyelvtant is hasonlóképpen áttekintették volna.

A szótár külalakja jónak, korszerűnek mondható, ugyanakkor a hasábok – a sorkiegyenlítés miatt – sokszor foghíjasak.

A német szövegben néhány zavaró elütés elő-előfordul, főként az előszó első mondatát kellett volna még egyszer átolvasni a szerkesztő(k)nek.

Az erza–német szótár hiánypótló mű. Reméljük, rövidesen napvilágot lát a német–erza változat is, s megszületnek a többi világnyelv kétnyelvű szótárai is.

MATICSÁK SÁNDOR